

Innowacyjne programy kształcenia zawodowego 37

Krystyna Elżbieta Hejłasz

I. Wprowadzenie

Dynamiczny postęp techniczny i technologiczny, rozwój gospodarki, zmiany organizacji pracy oraz pogłębianie się konkurencyjności na lokalnym, regionalnym i globalnym rynku pracy wpływają na konieczność dostosowania kształcenia zawodowego do realiów gospodarki i potrzeb rynku pracy.

Szanse na rynku pracy absolwentów szkół zawodowych w znacznym stopniu zależą od efektów kształcenia, w tym od formalnych i nieformalnych kwalifikacji zdobywanych w szkolnym i pozaszkolnym systemie edukacji. W procesie kształcenia zawodowego istotną rolę odgrywają programy nauczania, od których w znacznej mierze zależy również poziom kształcenia.

Globalizacja, dynamika zmian w nauce i gospodarce oraz zmiany w organizacji procesu pracy niosą za sobą konieczność aktualizacji treści kształcenia i metod pracy. Ważnym więc zadaniem edukacji szkolnej jest dostosowanie procesu kształcenia do tych zmian oraz oczekiwań rynku pracy, a także stałe monitorowanie efektów kształcenia. Racjonalne wydaje się zatem poszukiwanie innowacyjnych rozwiązań ułatwiających dobór treści kształcenia oraz organizację i realizację procesu kształcenia zawodowego, dostosowaną do indywidualnych potrzeb i predyspozycji uczących się.

W polskim systemie edukacji dominuje kształcenie formalne, które odbywa się zgodnie z obowiązującą klasyfikacją zawodów szkolnictwa zawodowego w oparciu o programy nauczania dopuszczone do użytku szkolnego przez Ministra Edukacji Narodowej lub programy autorskie opracowane przez szkoły samodzielnie.

Programy nauczania opracowywane na potrzeby kształcenia zawodowego mogą mieć układ treści o strukturze:

- **przedmiotowej**, w których zostały wyodrębnione przedmioty nauczania jako określone dziedziny wiedzy, np. mechanika budowli, elektronika, podstawy projektowania, maszyny i urządzenia. W programach tych jest wyraźny podział na kształcenie teoretyczne i praktyczne,
- **modułowej**, w których wyodrębnione zostały moduły i jednostki modułowe integrujące teorię z praktyką z różnych dziedzin wiedzy. Przykładowe nazwy jednostek modułowych: posługiwanie się dokumentacją techniczną i technologiczną, badanie układów elektrycznych i elektronicznych, wykonywanie obróbki ręcznej i mechanicznej materiałów, konstruowanie elementów maszyn.

Niezależnie od przyjętej struktury, program nauczania musi być zgodny z podstawą programową kształcenia w zawodzie, w której zawarte są tzw. treści stałe zawodu, wynikające z podstawowych zadań wykonywanych na różnych stanowiskach pracy. Podstawa programowa określa również zakres i warunki kształcenia zawodowego. Założenie to gwarantuje, że absolwenci szkół kształcących w danym zawodzie, niezależnie od typu ukończonej szkoły i jej formy (stacjonarnej bądź zaocznej) osiągną te same umiejętności zawodowe, które będą mogli potwierdzić na egzaminie zewnętrznym przed Okręgową Komisją Egzaminacyjną.

Przy zmieniających się dynamicznie treściach kształcenia zmieniają się również wymagania oraz sposób pracy. Z tego względu preferowane jest kształcenie modułowe, któremu przypisuje się wysoką efektywność i przydatność w kształceniu zawodowym. Zgodnie z ideą modularyzacji, programy o strukturze modułowej mają charakter otwarty, co daje możliwość ich aktualizacji i elastycznego dopasowania do wymagań rynku pracy oraz indywidualnych potrzeb uczących się, umożliwiając kształtowanie praktycznych umiejętności zawo-

dowych, mają decydujący wpływ na jakość kształcenia zawodowego oraz efekty pracy dydaktycznej. Kształcenie modułowe jest szczególnie przydatne tam, gdzie istnieje potrzeba indywidualizacji, wyboru i różnicowania treści kształcenia oraz tam, gdzie niezbędna jest elastyczność i możliwość szybkiej rekwalifikacji lub zmiany zawodu.

Od wielu lat obserwujemy w Polsce wzrost zainteresowania kształceniem zawodowym korzystającym z modułowych programów nauczania. Mimo początkowych problemów, zarówno dotyczących sfery finansowania, nowej roli nauczyciela, jak i organizacji takiego procesu, upowszechnianie kształcenia modułowego daje możliwość zwiększenia jego efektywności. Stąd też jednostki samorządów terytorialnych, środowiska edukacyjne, a także pracodawcy coraz częściej korzystają z programów nauczania o strukturze modułowej. Również organy prowadzące szkoły publiczne analizują i porównują wyniki zdawalności egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe w szkołach kształcących w tych samych zawodach, korzystających z programów nauczania o strukturze przedmiotowej (tradycyjnej) i modułowej. Jednakże nadal istnieje wiele barier, które utrudniają czerpanie z coraz bogatszej i atrakcyjniejszej oferty programów modułowych.

W latach 2000-2004 w Krajowym Ośrodku Wspierania Edukacji Zawodowej i Ustawicznej opracowano przykładowe programy nauczania o strukturze modułowej do 55 zawodów oraz przykładowe pakiety edukacyjne. Niestety, na opracowanie programów modułowych i pakietów edukacyjnych dla wszystkich zawodów ujętych wówczas w klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego nie było środków finansowych. Zakładano, że na podstawie programów opracowanych w KO-WEZiU i zatwierdzonych przez MEN nauczyciele kształcenia zawodowego będą opracowywać i wdrażać modułowe programy autorskie w swojej placówce edukacyjnej. Nie wiadomo, ile szkół podjęło się tego zadania.

Od momentu wejścia Polski w struktury Unii Europejskiej pojawiła się możliwość skorzystania z funduszy strukturalnych. Sektor edukacji otrzymał wsparcie finansowe na realizację projektu „Przygotowanie innowacyjnych programów do kształcenia zawodowego” w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego – Rozwój Zasobów Ludzkich (SPO-RZL). Ministerstwo Edukacji Narodowej, jako główny wnioskodawca i projektodawca, zadania związane z realizacją projektu

powierzyło Krajowemu Ośrodkowi Wspierania Edukacji Zawodowej i Ustawicznej w Warszawie. Zdecydowało o tym duże doświadczenie ośrodka w opracowywaniu dokumentacji programowej kształcenia zawodowego: podstaw programowych kształcenia w zawodach, programów nauczania i pakietów edukacyjnych oraz innej dokumentacji zleconej do opracowania przez Departament Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego MEN, np. suplementów Europass do dyplomów potwierdzających kwalifikacje zawodowe.

Projekt realizowany był w latach 2004-2008, a jego głównym celem było opracowanie innowacyjnych programów nauczania oraz pakietów edukacyjnych, ich promocja i dystrybucja. W ramach projektu opracowano 131 modułowych programów nauczania oraz 3438 pakietów edukacyjnych do jednostek modułowych wyodrębnionych w 185 modułowych programach nauczania. Wykonawcami i podwykonawcami projektu byli:

- Instytut Technologii Eksploatacji – Państwowy Instytut Badawczy w Radomiu,
- Łódzkie Centrum Doskonalenia Nauczycieli i Kształcenia Praktycznego,
- Instytut Badań Edukacyjnych w Warszawie,
- Centrum Doradztwa i Doskonalenia Nauczycieli w Szczecinie,
- Zespół Szkół Technicznych w Mikołowie,
- Zachodniopomorskie Centrum Edukacyjne w Szczecinie,
- Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie.

Modułowe programy nauczania opracowane zostały zgodnie z materiałem metodycznym dla autorów modułowych programów nauczania, zatwierdzonym przez MENiS w dniu 24 kwietnia 2003 roku i po zatwierdzeniu przez Ministra Edukacji Narodowej wpisane zostały do wykazu programów dopuszczonych do użytku szkolnego.

Autorami programów są:

- specjaliści w zawodzie – nauczyciele kształcenia zawodowego,
- specjaliści w zawodzie,
- edukatorzy,
- doradcy metodyczni,
- nauczyciele konsultanci,
- pracownicy naukowci,
- pracodawcy.

Modułowe programy nauczania i pakiety edukacyjne zostały przesłane na płytach CD i DVD do 400 placówek edukacyjnych w Polsce: kuratoriów oświaty, centrów kształcenia praktycznego, cen-

trów kształcenia ustawicznego, centrów kształcenia praktycznego i ustawicznego, ochotniczych hufców pracy, ośrodków doskonalenia zawodowego oraz umieszczone na stronie internetowej KOWEziU.

II. Charakterystyka modułowych programów nauczania

Kształcenie modułowe charakteryzuje się tym, że:

- proces nauczania i uczenia się ukierunkowany jest na osiągnięcie określonych rezultatów w formie umiejętności intelektualnych i praktycznych, które umożliwiają wykonywanie określonego zakresu pracy w zawodzie,
- wykorzystywana jest w szerokim zakresie zasada transferu wiedzy i umiejętności uzyskanych we wcześniejszych etapach nauki,
- program nauczania ma elastyczną strukturę, a znajdujące się w nim moduły i jednostki można aktualizować, modyfikować, uzupełniać i wymieniać w zależności od potrzeb edukacyjnych,
- preferowane są aktywizujące metody nauczania, które wyzwalały kreatywność, zdolność do samooceny uczącego się oraz zmieniają rolę nauczyciela w kierunku doradcy, partnera, projektanta, organizatora i ewaluatora procesu dydaktycznego.

Modułowy program nauczania składa się z modułów kształcenia w zawodzie i odpowiadających im jednostek modułowych, umożliwiających opanowanie określonych wiadomości i umiejętności oraz kształtowanie postaw właściwych dla zawodu.

Moduł – wyodrębniony element programu nauczania, odnoszący się do określonej grupy treści programowych: ponadzawodowych, ogólnozawodowych, podstawowych dla zawodu oraz specjalizacyjnych, realizowanych w procesie kształcenia zawodowego w formie jednostek modułowych.

Jednostka modułowa – element modułu kształcenia w zawodzie, obejmujący logiczny i możliwy do wykonania wycinek pracy, o wyraźnie określonym początku i zakończeniu, który nie podlega zwykle dalszym podziałom, a jego rezultatem jest produkt, usługa lub istotna decyzja.

Kształcenie ogólnozawodowe umożliwia opanowanie umiejętności podstawowych w danym zawodzie oraz w zawodach pokrewnych, w związku z czym istnieje możliwość szybkiego przekwalifikowania się. Takie założenie pozwala na skrócenie okresu kształcenia oraz na oszczędność wydatków poniesionych na kształcenie w określonej dziedzinie zawodowej. Kształcenie zawodowe ma na

celu przygotowanie absolwenta do realizacji zadań na typowych dla zawodu stanowiskach pracy. Wybór kierunku specjalizacji uwarunkowany jest zapotrzebowaniem rynku pracy w regionie oraz zapleczem techniczno-dydaktycznym placówki, w której odbywa się kształcenie zawodowe.

Programy nauczania jednostek modułowych w poszczególnych modułach mogą być realizowane w różnych formach organizacyjnych, dostosowanych do treści i metod kształcenia. Stosowane metody i formy organizacyjne pracy uczniów powinny zapewnić osiągnięcie celów kształcenia, założonych w programie nauczania. Kształcenie modułowe powinno być realizowane praktycznymi i aktywizującymi metodami nauczania, takimi jak: dyskusja dydaktyczna, metoda tekstu przewodniego, metoda sytuacyjna, metoda przypadków, metoda projektów i ćwiczeń praktycznych. Działania takie inspirują nauczycieli do aktywności dotyczącej aktualizacji treści kształcenia i do podejmowania działań dydaktycznych, które prowadzą do uzyskiwania mierzalnych i obserwowalnych efektów nauki.

W trakcie realizacji modułowych programów nauczania dużą wagę przywiązuje się do samokształcenia, korzystania z różnych źródeł informacji zawodowej, takich jak: podręczniki, poradniki, normy, katalogi, instrukcje, specjalistyczne programy komputerowe oraz inne pozatekstowe źródła informacji.

Kształcenie modułowe polega na takiej organizacji procesu nauczania-uczenia się, w wyniku którego kształtowane będą określone wiadomości, umiejętności i postawy warunkujące wykonywanie określonych zadań zawodowych. Kolejność realizacji poszczególnych modułów i jednostek modułowych przedstawiona jest na dydaktycznej mapie programu nauczania, zamieszczonej w założeniach programowo-organizacyjnych kształcenia w zawodzie. Mapa obrazuje schemat powiązań między modułami i jednostkami oraz ułatwia planowanie i organizację procesu dydaktycznego.

W koncepcji kształcenia modułowego przyjmuje się założenie, że podstawą opanowania wiedzy i umiejętności oraz kształtowania postaw zawodowych jest wykonywanie różnorodnych czynności zawodowych w warunkach rzeczywistych lub w sytuacjach symulowanych. Modułowe programy nauczania w zależności od predyspozycji uczących się, oczekiwań edukacyjnych i motywów kształcenia mogą być wykorzystane w kształceniu formalnym i nieformalnym oraz w kształceniu indywidualnym.

Realizacja modułowego programu nauczania zapewnia uczniom opanowanie umiejętności określonych w podstawie programowej kształcenia w zawodzie oraz przygotowuje do kształcenia ustawicznego.

Kształcenie według modułowych programów nauczania umożliwia:

- przygotowanie ucznia do wykonywania zawodu poprzez realizację zadań zbliżonych do tych, które są wykonywane na stanowisku pracy,
- integrację treści kształcenia z różnych dyscyplin wiedzy,
- stymulowanie aktywności intelektualnej i praktycznej ucznia, pozwalającej na indywidualizację procesu nauczania,
- aktualizację wiedzy,
- szybkie przekwalifikowanie.

Ponadto, w kształceniu modułowym:

- preferowane są praktyczne treści kształcenia,
- obowiązuje zasada ścisłego łączenia teorii z praktyką,
- proces uczenia się dominuje nad procesem nauczania,
- umiejętności opanowane w ramach poszczególnych modułów dają możliwość wykonywania określonego zakresu pracy.

Kształcenie modułowe to nie tylko programy, ale również:

- zmiana filozofii procesu nauczania-uczenia się, gdzie centralnym podmiotem jest osoba ucząca się; kształcenie według modułowych programów nauczania wyzwala samodzielność i aktywność ucznia, co wpływa na podniesienie efektywności procesu nauczania,
- zmiana roli nauczyciela z wykładowcy na organizatora procesu dydaktycznego, doradcę, konsultanta, mentora.

Założenie, że nowoczesna szkoła ma przygotować aktywnego, mobilnego i skutecznie działającego pracownika gospodarki, zdolnego do ciągłego nabywania nowych umiejętności z różnych dziedzin nauki i życia gospodarczego, do samokształcenia oraz podwyższania i doskonalenia umiejętności zawodowych, spowodowało konieczność stworzenia innego modelu kształcenia zawodowego.

III. Struktura modułowego programu nauczania zawodu

Wprowadzenie zawiera informacje o programie nauczania kierowane do użytkowników i odbior-

ców programu, charakterystykę programu i modułowego układu treści kształcenia, wyjaśnienia terminologiczne oraz opis sposobu kodowania modułów i jednostek modułowych.

1. Założenia programowo-organizacyjne kształcenia w zawodzie

W założeniach programowo-organizacyjnych kształcenia w zawodzie zamieszczone są:

- opis pracy w zawodzie, w którym określone są potrzeby gospodarki i rynku pracy. W tej części, zgodnie z podstawą programową kształcenia w zawodzie, opisane są: typowe stanowiska pracy, zadania zawodowe oraz umiejętności zawodowe,
- zalecenia dotyczące organizacji procesu dydaktyczno-wychowawczego, w których przedstawiona jest charakterystyka modułów oraz ich rola w procesie nauczania-uczenia się, tabelaryczny wykaz modułów i jednostek modułowych w poszczególnych modułach, na podstawie którego sporządzona została dydaktyczna mapa programu, schemat powiązań między modułami i jednostkami modułowymi, określający również kolejność ich realizacji. W tej części programu nauczania określone zostały również zadania nauczyciela w procesie kształcenia, efektywne metody nauczania-uczenia się, propozycje metod sprawdzania i oceniania szkolnych osiągnięć uczniów, techniczne i dydaktyczne warunki organizacji procesu kształcenia, formy pracy uczniów oraz podstawowe zadania i funkcje szkoły, dotyczące organizacji procesu kształcenia modułowego.

2. Plany nauczania

Plany nauczania dla typów szkół określonych w aktualnej klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego opracowane zostały na podstawie ramowych planów nauczania, zamieszczonych w obowiązującym rozporządzeniu MENiS.

3. Moduły kształcenia w zawodzie

W poszczególnych modułach określone zostały ogólnozawodowe treści kształcenia, treści podstawowe dla zawodu oraz treści specjalizacyjne.

Struktura modułu

- Cele kształcenia
- Wykaz jednostek modułowych
- Schemat układu jednostek modułowych
- Literatura

Symbol i nazwa modułu. W każdym programie zostały wyodrębnione dwie kategorie modułów – ogólnozawodowe i zawodowe. Moduł wybranej specjalizacji został opracowany tylko wówczas, gdy został uwzględniony w podstawie programowej kształcenia w zawodzie.

Symbol modułu składa się z następujących elementów: **symbol cyfrowy zawodu** według klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego, **symbol literowy**, oznaczający kategorię modułu:

O – dla modułów ogólnozawodowych,
Z – dla modułów zawodowych,
S – dla modułów specjalizacyjnych,

cyfra arabska, oznaczająca kolejny moduł z danej kategorii oraz kolejną jednostkę modułową wyodrębnioną w module.

Przykładowy zapis kodowania modułu:

311[04].O1

311[04] – symbol cyfrowy zawodu: technik budownictwa

O1 – moduł ogólnozawodowy

Przykładowy zapis kodowania jednostki modułowej: 311[04].O1.01

311[04] – symbol cyfrowy zawodu: technik budownictwa

O1 – moduł ogólnozawodowy – Obiekty budowlane w środowisku

01 – pierwsza jednostka modułowa wyodrębniona w module O1 – Przestrzeganie przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy, ochrony przeciwpożarowej oraz ochrony środowiska.

- Cele kształcenia zapisane są jako czynności przy pomocy czasowników operacyjnych niedokonanych, np. analizować, porównywać, planować, wykonywać. Taki sposób formułowania celów umożliwia opracowanie narzędzi pomiaru dydaktycznego oraz dokonanie pomiaru edukacyjnych osiągnięć uczniów. W module określone są zintegrowane cele kształcenia: intelektualne, praktyczne i motywacyjne.
- Wykaz jednostek modułowych obejmuje jednostki modułowe wyodrębnione w module. Jednostki modułowe mogą być wymieniane, modyfikowane, dostosowywane do potrzeb i wymagań gospodarki oraz rynku pracy.
- Schemat układu jednostek modułowych obejmuje jednostki modułowe wyodrębnione w module, określa kolejność ich realizacji oraz wskazuje na powiązania między jednostkami.
- Literatura. W wykazie literatury zamieszczone zostały podręczniki, literatura pomocnicza oraz

aktualne pozycje wydawnicze ściśle związane z tematyką modułu i jednostek modułowych.

4. Jednostki modułowe

W strukturze jednostki modułowej:

- szczegółowe cele kształcenia zostały zapisane jako zoperacjonalizowane czynności przy pomocy czasowników operacyjnych dokonanych, np.: zaplanować, porównać, ocenić, rozróżnić, obliczyć. Użycie czasownika dokonanego (bezokolicznika) precyzyjnie określa czynność i umożliwia ocenę oraz samoocenę osiągnięć uczniów w trakcie realizacji programu,
- materiał nauczania obejmuje zakres podstawowych informacji określonych na podstawie odpowiednich dyscyplin naukowych. W materiale wyróżnia się: fakty, pojęcia, prawa i teorie wybranych dziedzin nauki, a także techniki, strategie, zasady,
- ćwiczenia umożliwiają kształtowanie umiejętności intelektualnych i praktycznych, określonych w szczegółowych celach kształcenia. Ćwiczenia mogą być realizowane w szkole zawodowej i w placówkach współpracujących ze szkołą, np. w przedsiębiorstwach, centrach kształcenia praktycznego, pracowniach symulacyjnych,
- środki dydaktyczne stanowią wykaz pomocy niezbędnych do realizacji treści programowych jednostki modułowej,
- wskazania metodyczne do realizacji programu jednostki ukazują tematykę najtrudniejszą do opanowania przez uczniów oraz elementy istotne podczas realizacji celów kształcenia, a także propozycje metod nauczania i organizacji zajęć, liczebność grup uczniowskich oraz rodzaj pracowni dydaktycznej, w której zaleca się realizację treści programowych,
- propozycje metod sprawdzania i oceny osiągnięć edukacyjnych ucznia zawierają ogólne kryteria oceny poziomu i zakresu umiejętności określonych w szczegółowych celach kształcenia jednostki modułowej oraz propozycje metod sprawdzania osiągnięć szkolnych ucznia. Dobre metody sprawdzania i oceny osiągnięć uczniów zależy od treści programowych jednostki modułowej oraz dydaktycznych, technicznych i organizacyjnych możliwości szkoły.

IV. Pakiety edukacyjne

Pakiety edukacyjne stanowią obudowę dydaktyczną jednostek modułowych wyodrębnionych w modułowych programach nauczania. Każdy pakiet edukacyjny składa się z poradnika dla ucznia oraz poradnika dla nauczyciela. Podstawą do ich projektowania są programy poszczególnych

jednostek modułowych, odpowiednio dobrana literatura merytoryczna i metodyczna oraz inne źródła informacji.

Struktura poradnika dla ucznia

1. Wprowadzenie zawiera informacje o przeznaczeniu poradnika, krótką charakterystykę poszczególnych rozdziałów, informacje o szczególnie istotnych i trudnych do opanowania treściach kształcenia oraz o konieczności przestrzegania określonych przepisów, wynikających ze specyfiki kształcenia w zawodzie i potrzeby kształtowania właściwych postaw zawodowych.
2. Wymagania wstępne stanowią wykaz umiejętności, które powinien opanować uczeń przed przystąpieniem do pracy z poradnikiem.
3. Cele kształcenia zapisane są w formie umiejętności, które uczeń opanuje w wyniku pracy z poradnikiem.
4. Materiał nauczania jest spójny z celami kształcenia i zawiera: podstawowe pojęcia, symbole, definicje, terminologię zawodową, rysunki, schematy, opisy budowy oraz zasady działania maszyn i urządzeń, opisy stosowanych technologii, zależności i związków przyczynowo-skutkowych, tabele, zasady doboru metod lub narzędzi, podaje źródła dodatkowych informacji, dotyczących opisywanych zagadnień, inne informacje specyficzne dla zawodu oraz:
  - pytania sprawdzające, umożliwiające uczniowi zbadanie stopnia przygotowania do wykonywania zaplanowanych ćwiczeń,
  - ćwiczenia zawierające następujące elementy: treść ćwiczenia, opis wyposażenia stanowiska do ćwiczeń, sposób wykonania ćwiczenia, pytania wspomagające, planowanie czynności, wzory sprawozdań, arkusze ćwiczeń,
  - sprawdzian postępów – po wykonaniu zaplanowanych ćwiczeń uczeń powinien samodzielnie sprawdzić poziom swoich umiejętności. Sprawdzian postępów zachęca do samooceny postępów edukacyjnych i refleksji na temat dalszej nauki.
5. Sprawdzian osiągnięć zawiera zestaw przykładowych zadań testowych, arkusz odpowiedzi oraz instrukcję, w której przedstawione są najważniejsze informacje dotyczące organizacji procesu sprawdzania oraz sposobu udzielania poprawnych odpowiedzi.
6. Literatura jest ściśle związana z tematyką modułu, zawiera aktualne i dostępne dla ucznia publikacje wydawnicze i inne źródła informacji.

Struktura poradnika dla nauczyciela

1. Wprowadzenie
2. Wymagania wstępne
3. Cele kształcenia
4. Przykładowe scenariusze zajęć
5. Ćwiczenia zawierają: treść ćwiczenia, wykaz elementów wyposażenia stanowiska, wskazówki dotyczące realizacji ćwiczenia, wzory sprawozdań i arkuszy ćwiczeniowych (jeżeli wymaga tego specyfika ćwiczenia), karty oceny itp.
6. Ewaluacja osiągnięć ucznia – w poradniku dla nauczyciela są dwa przykłady narzędzi umożliwiających ewaluację osiągnięć ucznia:
  - test zawiera: instrukcję dla ucznia, zestaw zadań testowych, arkusz odpowiedzi ucznia,
  - zadanie projektowe lub typu „próbna praca”, ewentualnie drugi test osiągnięć ucznia.
7. Literatura

Pakiety edukacyjne stanowią cenną pomoc dydaktyczną w kształceniu zawodowym młodzieży i dorosłych, mogą być wykorzystane nie tylko podczas realizacji modułowych programów nauczania, ale także programów o strukturze tradycyjnej (przedmiotowej). Ponadto można z nich korzystać w całości lub tylko z pewnych rozdziałów, ponieważ zostały one udostępnione w wersji elektronicznej placówkom edukacyjnym. Nauczyciele kształcenia zawodowego mogą aktualizować treści kształcenia zawodowego oraz na ich przykładzie opracować inne dostosowane do predyspozycji uczniów oraz możliwości szkoły. Pakiety edukacyjne nie zastąpią wprawdzie podręczników, ale mogą być wykorzystane jako materiał wspomagający realizację procesu kształcenia zawodowego. Na szczególną uwagę zasługuje materiał nauczania zamieszczony w poradniku dla ucznia oraz przykładowe narzędzia pomiaru dydaktycznego.

V. Planowanie organizacji kształcenia modułowego

W kształceniu modułowym, w odróżnieniu od kształcenia przedmiotowego, nie ma podziału na teorię i praktykę, a zajęcia dydaktyczne prowadzone są w grupach do 15 osób, w związku z tym nieco inaczej należy planować proces kształcenia zawodowego. Z dotychczasowych doświadczeń szkół zawodowych wynika, że organizacja i realizacja kształcenia zawodowego z wykorzystaniem modułowych programów nauczania najkorzystniej przebiega w szkołach policealnych, ponieważ skoncentrowane jest ono głównie na kształceniu zawodowym, natomiast

w technikach i zasadniczych szkołach zawodowych należy również zaplanować kształcenie ogólne.

Przed podjęciem decyzji o wdrożeniu programów modułowych do praktyki szkolnej proponuje:

- przeprowadzić badanie potrzeb lokalnego rynku pracy,
- zapoznać się z programem nauczania danego zawodu,
- opracować koncepcję wdrożenia modułowego programu nauczania,
- doposażyć bazę dydaktyczną,
- oszacować koszty przedsięwzięcia,
- pozyskać sojuszników,
- opracować plan nauczania na cały cykl kształcenia modułowego,
- opracować harmonogram działań związanych z wdrażaniem modułowych programów nauczania,
- dokonać odpowiedniego doboru kadry dydaktycznej,
- zaplanować doskonalenie nauczycieli kształcenia zawodowego w zakresie:
  - konstruowania modułowych programów nauczania,
  - stosowania aktywizujących, praktycznych i problemowych metod nauczania zalecanych w kształceniu modułowym,
  - sprawdzania i oceniania osiągnięć uczniów,
  - planowania i organizacji zajęć dydaktycznych,
  - prowadzenia dokumentacji szkolnej,
  - wykorzystania pakietów edukacyjnych w kształceniu zawodowym,

- opracować plan zatrudnienia i rozliczenia godzin pracy nauczycieli,
- wprowadzić zmiany w statucie szkoły, dotyczące organizacji procesu kształcenia oraz oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy,
- opracować arkusz organizacyjny szkoły,
- promować i upowszechniać kształcenie modułowe w środowisku lokalnym.

W wielu modułowych programach nauczania moduły ogólnozawodowe są wspólne dla grupy zawodów, w związku z czym istnieje możliwość skrócenia okresu kształcenia w zawodzie pokrewnym oraz szybkiego przekwalifikowania się. Na przykład w zawodach: kucharz, technik organizacji usług gastronomicznych oraz kelner ogólnozawodowe treści kształcenia są takie same, a na ich realizację przeznaczono 13 godzin dydaktycznych w cyklu kształcenia. Poniżej przedstawiono schemat z planami nauczania dla trzech zawodów. Kolorem żółtym zaznaczono moduł ogólnozawodowy, wspólny dla grupy zawodów, kolorem zielonym moduły zawodowe, w których treści kształcenia są typowe dla danego zawodu i nie występują w takim samym zakresie i w takiej samej postaci w innym zawodzie. Spośród wymienionych zawodów tylko w zawodzie kelner przewidziana jest w podstawie programowej specjalizacja zawodowa. W związku z tym w modułowym programie nauczania dla tego zawodu został opracowany przykładowy moduł specjalizacyjny, który na schemacie zaznaczono kolorem niebieskim. We wszystkich prezentowanych programach autorzy zaplanowali czterotygodniową praktykę zawodową.

KUCHARZ 512[02]			TECHNIK ORGANIZACJI USŁUG GASTRONOMICZNYCH 341[07]			KELNER 512[01]		
Lp.	Moduły kształcenia w zawodzie	Liczba godzin tygodniowo w czteroletnim okresie nauczania	Lp.	Moduły kształcenia w zawodzie	Liczba godzin tygodniowo w czteroletnim okresie nauczania	Lp.	Moduły kształcenia w zawodzie	Liczba godzin tygodniowo w czteroletnim okresie nauczania
		Klasy I-IV			Klasy I-IV			Klasy I-IV
1.	Podstawy działalności usługowej	13	1.	Podstawy działalności usługowej	13	1.	Podstawy działalności usługowej	13
2.	Podstawy żywienia i produkcji potraw	4	2.	Podstawy gastronomii i żywienia	6	2.	Podstawy żywienia, produkcji i podawania potraw	5
3.	Produkcja i ekspedycja potraw	24	3.	Technologia gastronomiczna	10	3.	Technologia sporządzania potraw	8
4.	Usługi gastronomiczne	9	4.	Obsługa konsumenta	9	4.	Obsługa konsumenta	8
Razem		50	5.	Usługi gastronomiczne	12	5.	Organizacja serwisu specjalnego oraz imprez okolicznościowych	9
Praktyka zawodowa: 4 tygodnie			Razem			6.	Usługibarmanskie	7
			Praktyka zawodowa: 4 tygodnie			Razem		
						Praktyka zawodowa: 4 tygodnie		
						50		

VI. Podsumowanie

Kształcenie zawodowe stanowi ważną dziedzinę działalności edukacyjnej w Polsce i Unii Europejskiej. Jest ona poparta polityką uznawania dyplomów, tworzenia nowych miejsc pracy oraz warunków sprzyjających mobilności pracowników. Koniecznością staje się więc ciągle podnoszenie poziomu wiedzy i umiejętności zawodowych we wszystkich sferach życia gospodarczego. Taką możliwość stwarzają programy modułowe, które mogą być wykorzystane w kształceniu młodzieży i dorosłych.

Aby nadać za postępem technicznym i technologicznym oraz zmianami zachodzącymi w gospodarce, należy sprostać potrzebie propagowania idei ustawicznego uczenia się oraz samokształcenia. W tym celu zaleca się korzystanie z pakietów edukacyjnych, polskiej i obcojęzycznej literatury zawodowej oraz innych źródeł informacji, które powinny być szczególnie użytkowane w procesie formalnego kształcenia zawodowego oraz naby-

wania i potwierdzania kwalifikacji zawodowych, uzyskanych w toku edukacji nieformalnej, a także przez doświadczenie w pracy.

Warto więc, zgodnie z trendami europejskimi, przystąpić do innego, skuteczniejszego kształcenia zawodowego. Szkoły i placówki pozaszkolne, chcąc zapewnić wysoką jakość usług edukacyjnych, powinny rozważyć wdrożenie modułowych programów nauczania do praktyki szkolnej. Współczesny pracodawca poszukuje aktywnych i mobilnych pracowników, zdolnych do szybkiego przekwalifikowania się, a także gotowych do ciągłych zmian oraz kształcenia ustawicznego. Wprowadzenie do systemu szkolnego programów modułowych powinno pomóc spełnić oczekiwania pracodawców wobec przyszłych pracowników.

Autorka jest kierownikiem Wydziału Rozwoju Programów w Krajowym Ośrodku Wspierania Edukacji Zawodowej i Ustawicznej

---

*Niewiedza nie stanowi
usprawiedliwienia dla
nieprzemyślanych działań.
Gdy się nie wie,
gdy ma się wątpliwości,
dobrze jest zasięgnąć porady.*

Andrzej Sapkowski